

Fabrica „STELLA”

arh. George H. MĂRCULEȚ

Date istorice

În partea de Nord - Est a Bucureștiului, pe șoseaua Colentina, la nr. 6, se află terenul în suprafață de cca. 2,5 hectare, fosta incintă a Fabricii „Stella”. Terenul este mărginit de șos. Colentina, str. Vladislav Voievod, șos. Electronicii, parțial str. Ziduri Moși, calea ferată industrială, vis-à-vis de biserica Sf. Dumitru - Colentina.

Fabrica „Stella” a fost înființată în anul 1883 de investitorul vienez Dr. Iulius Hofmeyer. Profilul inițial, rămas, dealtfel, în linii mari neschimbat de-a lungul timpului, a fost “Fabrica de Stearinerie și Săpunerie”. Ulterior gama sortimentelor a fost completată cu o serie de produse chimice și cosmetice. Săpunul și lumânările erau articole de primă necesitate a căror producere era asigurată în țară, la acea dată, de micile ateliere. Produsele de calitate superioară erau aproape în totalitate importate.

Noutatea adusă la noi de Hofmeyer a constat în instalații și tehnologii de ultimă oră, organizarea producției și scara mare la care a conceput investiția. Într-adevăr, se pare că instalațiile aduse aici erau dintre cele mai moderne, chiar pe plan european, după cum se afirma în articolele laudative apărute în presa vremii. Pentru nivelul incipient al industriei românești din acea vreme, moderna fabrică reprezenta un adevărat motiv de mândrie națională. Reclamele anunțau: “„Stella” - prima fabrică cu vapor” (în această branșă).

Directorul fabricii în perioada de început, până către primul război mondial, a fost un arome Theodor Bartsch, care își avea locuința chiar în incinta fabricii. Asemeni directorului, mai locuiau aici: Paul Moritz - “amploaiat”, Bohm Hironimus - (?), Trausch Iosef - mecanic și Filipescu Ioniță - comerciant “Lucrătorii fabricii sunt în cea mai mare parte români, iar fetele care funcționează la serviciul de ambalare sunt toate române.”

Spre sfârșitul secolului XIX, gama de sortimente cuprinde “Tot felul de Săpun de Toaletă și de Parfumerie, specialități de Săpun de Cocos, Săpun de Glycerin, Eau de Cologne, Extraits pentru batiste în flacoane și cu grame, Lumânări de Stearina albe și colorate de o calitate Superioară”. Depozitul central se afla la O.&H. Muller în Calea Victoriei nr. 55 (Pasagiul Roman), produsele găsindu-se și “la cele mai însemnate magazine de manufactură și coloniale”.

Fabrica „Stella” beneficiază la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX de o serie de facilități, potrivit Legii pentru încurajarea industriei naționale din 21 Aprilie 1887, constând în scutiri de impozite și taxe vamale, reduceri de tarife de transport, e.t.c.. Perioadele privilegiate, la diverse capitole, așa cum apar în “jurnalele Consiliului Miniștrilor”, sunt: 23 Ianuarie 1891 - 23 Ianuarie 1906, 12 Februarie 1893 - 12 Februarie 1895, 21 Iunie 1897 - 5 Iulie 1905, 12 Martie 1899 - 9 Septembrie 1904.

În anul 1900, fabrica „Stella” participa la Expoziția Universală din Paris la “Clasa 90 - Parfumerie” unde obține o “mențiune onorabilă”. La această dată fabrica produce săpun de toaletă, parfumuri, lumânări de stearină și cerneală. “Capitalul fix este de 175.000 lei, de rulment 400.000 lei. Lucrează cu un cazan de abur de 13 HP, o mașină de aburi de 6 HP și alte cazane mari și mici; 1 peloteuse, 6 mașini de pilit, 6 prese, 4 mașini de tăiat, 18 de turnat lumânări, etc., Producând cu materii prime, parte din țară (seu, hârtie, etichete, lăzi de împachetat, sticle, cartoane), parte din străinătate (uleiuri vegetale, sodă, stearină, uleiuri volatile, coloroniu, etc.), mărfuri în valoare de 2.000 lei pe zi, desfăcute numai în țară. Are 45 de lucrători.”

Congresul Expoziției din 1903, din București, al “Asociațiunei Române pentru înaintarea și răspândirea științelor”, decernează fabricii medalia de aur și diploma de onoare. Sunt singurele produse care s-au bucurat de această distincție; au fost expuse și la Muzeul Industrial al Domeniilor (?).

În anul 1906 fabrica „Stella” participa la Expozițiunea Generală Română, având standuri proprii în Palatul Industriei și Palatul Farmaciștilor. Devine “Furnisorul Curtei Regale”. În anul 1915, „Stella” se transformă în Societate Anonimă pe acțiuni - S.A. Având obiectul de activitate: “fabricarea și comercializarea de lumânări, săpun, parfumerie, uleiuri și glicerină, produse chimice și cosmetice”. Lansează gama de produse extrafine “Isis” - pudră, cremă, Săpun. În presă, reclamele fabricii „Stella” sunt omniprezente.

După război, în anii '20, cifrele beneficiului Societății înregistrează următoarele cote: 1922 - 1.260.889 lei, 1923 - 959.880 lei, 1924 - 90.924 lei, 1925 - 246.862 lei, 1926 - 100.789 lei. În această perioadă se amplifică concurența produselor cosmetice de import, în special a celor franceze. Deși prezența reclamelor „Stella” în presa vremii se constată a fi mult diminuată, produsele fabricii sunt tot mai răspândite în rândul populației. Fabrica este într-un continuu proces de dezvoltare și modernizare, dovada fiind înlocuirea rând pe rând a vechilor clădiri cu construcții noi.

În anul 1927 capitalul social este de 8.000.000 lei în 16.000 de acțiuni la purtător. În această perioadă Consiliul de administrație are următoarea componență: Președinte - C. I. Vasilescu; Administratori delegați - C. I. Vasilescu, F. Robanser; Membrii - consilieri - I. Rădulescu, D. Neagu, N. Budurescu, V. Kunster, H. Meesman; Director - F. Robanser; Comisari - I. Rădulescu, T. Tomescu, I. Nicolaescu; Subdirector - Victor Franz.

În anii '20 și '30, „Stella” își menține poziția de lider în industria de profil; cifrele consemnate la sfârșitul anilor '30 demonstrează acest fapt: capital investit - 63,0 mil. lei (toate celelalte întreprinderi din țară, în această branșă, însumau 93,0 mil. lei), putere instalată - 197 H.P., număr lucrători - 122 (următoarele pe listă: “Gladys” Cluj - 83 lucrători, Fabrica de Săpun Zamfirescu - 52 lucrători).

În 1948, prin legea nr. 119, Societatea „Stella” este naționalizată. La acea dată, numărul de salariați ajunsese la 297, puterea instalată - 210 H.P.

Perioada 1948 - 1989 este pentru fabrică o perioadă de stabilitate, chiar una de dezvoltare în anii '60 și '70. Politica de reducere până la stopare a importurilor în acest domeniu (se mai importau numai unele ingrediente

indispensabile), a adus „Stella” în situația de a asigura, la sfârșitul perioadei, aproape 90% din producția de săpunuri a țării, alături de o gamă largă de alte produse chimice. Ultimele investiții importante se fac în 1975, când se ridică corpul de hale supraetajate P+3E și corpul de anexe și birouri aferente P+6E. Datele relative la această perioadă se pot găsi în arhiva „Stella” preluată de „Colgate - Palmolive” în 1992, arhivă la care nu ni s-a permis accesul în perioada întocmirii acestui studiu (Octombrie 2003).

În baza legii 15/1990 privind înființarea de societăți comerciale pe acțiuni în industrie, prin Hotărârea Guvernului nr. 1200/1990, se înființează societatea comercială „STELLA” S.A. București. La 26 Septembrie 1991 se încheie un contract de societate mixtă între Colgate - Palmolive (America) Inc., Stela S.A. și Norvea (Brașov) S.A. Societatea mixtă este Colgate - Palmolive (România) SRL, cu sediul în șos. Colentina nr. 6, și a fost înmatriculată la data de 19 Februarie 1992. Stela S.A. a intrat în Societatea mixtă cu întreg patrimoniul său - terenul în suprafață de 24.020 mp cu toate clădirile existente, pentru care i-au revenit 16% din capital, conform Protocolului privind predarea - preluarea patrimoniului S.C. Stela S.A. Către Colgate - Palmolive România S.R.L., din 18 Mai 1992. Juridic, S.C. Stela S.A. a continuat să existe la aceeași adresă, șos. Colentina nr. 6.

La 22 Martie 1999, S.C. Colgate - Palmolive (România) SRL sistează producția în halele existente în șos. Colentina nr. 6, care sunt evacuate.

La 10 Decembrie 1999 se încheie o tranzacție prin care S.C. Colgate Palmolive (România) SRL transmite cu titlu gratuit, în deplină proprietate, către S.C. Stela S.A., o suprafață de teren de 1.666 mp, inclusiv clădirea existentă, din totalul de 24.020 mp deținut de societatea mixtă. Acesta reprezintă actualul sediu al S.C. Stela S.A., cu adresa în str. Vladislav Voievod.

La 18 Aprilie 2003, S.C. Colgate - Palmolive (România) SRL obține un Certificat de Urbanism pentru desființarea tuturor construcțiilor din șos. Colentina nr. 6, în vederea eliberării terenului.

La 26 Iunie 2003, S.C. Colgate - Palmolive (România) S.R.L. vinde către S.C. Terra Invest S.R.L. proprietatea din șos. Colentina nr. 6 compusă din terenul rămas, în suprafață de 22.354 mp, și toate clădirile și construcțiile aflate pe acest teren. Noul proprietar va ridica aici un hypermarket.

Evoluția ansamblului

Avem o primă imagine a organizării incintei fabricii în planul cadastral 1895 - 1899. La aceea vreme, adresa fabricii era șos. Colentina nr. 42, Suburbia Sf. Ion-Mosi. Într-o descriere a incintei, apărută în „Revista Poporului”, se enumeră 4 corpuri de clădire principale: “1) Localul mașinăriilor de unde pornește în toate direcțiunile forța de transmisiune a curelelor, cari învârtesc roțile din interiorul fabricii. 2) Sala care conține cazanele pentru topirea grăsimii, și unde se curăță și se prepară săpunul și lumânările. 3) Sala unde se usucă săpunul, se taie și se împachetează. În această parte se află și birourile fabricii. 4) Depositul ingredientelor necesare, apartamentele oamenilor de serviciu, grajdurile, etc.” Se observă o importantă rezervă de teren pentru extindere.

Planul cadastral din 1911 relevă importante modificări ale incintei, survenite între timp. Rezerva de teren dinspre Sud este expropriată pentru construirea unei căi ferate de uz industrial de care beneficiază și „Stella”, o ramificație pătrunzând pe teritoriul fabricii. În compensație, se cumpără mica proprietate învecinată, a lui Ștefan Georgescu, și terenul proprietății Torok, rămas după exproprierea parțială cauzată de deschiderea unor străzi noi în partea de Nord, str. Calimachi și str. Vladislav Voievod. La deschiderea acestor străzi, se modifică și limita de Nord a incintei „Stella”. Se remarcă extinderea unor construcții și ridicarea altora noi.

O foarte rară imagine panoramică a incintei fabricii „Stella”, datată 1925, reprodusă aici, oferă informații despre teritoriul fabricii și construcțiile existente la acea dată. Surprinderea incintei dintr-un asemenea unghi, la început inexplicabilă, a fost posibilă datorită ingeniozității fotografului, care și-a urcat aparatele pe schela ridicată pentru reconstrucția bisericii Sf. Dumitru - Colentina, începută în 1924.

După cum se vede, „Stella” a achiziționat între timp proprietățile ce o despărțeau de șos. Colentina, și au fost ridicate, după 1911, trei construcții importante. În centrul imaginii se observă clădirea vastă, existentă și azi, cu curte interioară, parter și parțial P+1, cu ultima destinație - depozit de materii prime. În 1925 era, cu siguranță, spațiul de producție principal. În mod eronat a fost datată 1887. Este ulterioară anului 1911, după cum se constată în planurile cadastrale. În imediata apropiere este o clădire P+1E+M în care recunoaștem parțial actualul sediu administrativ. Această construcție a fost extinsă spre stradă cu două travei, în 1928, primind fațada binecunoscută spre șos. Colentina, pe frontonul căreia se mai putea vedea până în 1992, numele fabricii, „STELLA”.

Spre stânga se recunoaște clădirea P+1E+M, care nu mai aparține de mult incintei „Stella”. În anii '80 adăpostea ateliere și depozite ale magazinului Bucur Obor, iar în prezent este centrul pentru minori “Gavroche”.

Se mai observă, spre limita de fund a incintei, o construcție având un coș de fum. Este o parte din clădirea care va adăposti în viitor Stația de tratare. Spre dreapta se recunoaște construcția parter, parțial P+1E, aflată în colțul sud-estic al incintei, existentă și în anul 2003. Ambele sunt ulterioare anului 1911.

Pentru o corectă datare a clădirilor, s-au întreprins cercetări la Arhivele Naționale - filiala Municipiului București și în arhivele Primăriei Municipiului București, cu rezultate dezamăgitoare. Nu au fost găsite dosarele de autorizare ale principalelor clădiri. A fost totuși descoperit un document important pentru acest studiu: planul de situație desenat de arhitectul Leopold Schindl la 12.XII.1920. Întocmit cu ocazia proiectării unui atelier ce nu s-a mai construit, planul de situație al incintei fabricii oferă date interesante:

Față de momentul 1911, constatăm mărirea incintei prin achiziționarea terenurilor alăturate spre șos. Colentina, respectiv proprietățile Ghiță Fotescu, Anica Constantin și Ioan Constantinescu, Nae Niță. Importantă este constatarea că, la acea dată, niciuna din clădirile existente încă în anul 2003, nu era construită. Perioada de construire a celor mai vechi clădiri din incinta 2003 se limitează astfel la intervalul 1921 - 1925.

Se poate afirma că în incintă nu exista nici o construcție anterioară anului 1921, cu excepția unei părți din Stația de tratare. Niciuna din clădirile care apar în planul cadastral din 1911 nu se regăsește în incinta actuală.

Ansamblul Fabricii „Stella”, așa cum se prezenta la finalul existenței, era o incintă industrială de tip pavilionar, neunitar, în care construcțiile în stiluri diferite și volume diferite s-au adăugat sau înlocuit de-a lungul a cca 60 de ani (1914 - 1975), potrivit necesităților.

După arhitectură, se pot distinge trei tipuri de clădiri:

- Construcții ridicate în anii '20 ai sec. XX, în stilul industrial al sfârșitului sec. XIX. Enumerăm aici DEPOZITUL ELIDA și parțial STAȚIA DE TRATARE.
- Construcții în stil funcționalist interbelic. Intră în această categorie: SĂPUNĂRIA, CORPUL ADMINISTRATIV, DEPOZITUL PRODUSE FINITE, CENTRALA TERMICĂ. Au detalii comune de fațadă.
- Construcții în stilul anilor '70: CORPUL PRINCIPAL DE FABRICAȚIE ȘI ANEXELE.

Notă: Această cercetare s-a desfășurat în perioada Octombrie - Noiembrie 2003. Un ultim episod al existenței incintei “Stella” s-a consumat la 30 iulie 2004, când corpul halelor etajate, de 22 m înălțime, a fost demolat prin explozia controlată a 48 kg. dinamită.

The “STELLA” Factory SUMMARY

The “STELLA” factory was founded in 1883, by an Austrian businessman, Dr. Julius Hofmeyer, and was meant to produce soap, candles and other chemical and cosmetic products. At the moment the “STELLA” factory was founded, the demand for soap and candles was fulfilled by several small workshops, and the higher quality products were imported.

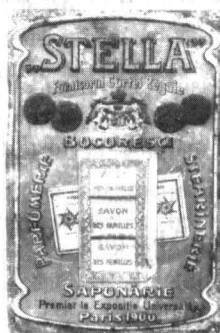
Hofmeyer brought to Bucharest the highest technology in the field, organized the work and started a large-scale investment. New luxury products such as coco or glycerin soap were produced, as well as colored and high quality candles, eau de cologne. In 1906, due to the quality of its products, the “STELLA” factory was awarded the title of Royal Provider - being thus among the few houses of business having earned their right to provide goods to the Romanian Royal House.

The “STELLA” factory continued to exist during the communist period, ensuring, in 1989, almost 90% of the local production of soap.

The author records the stages in the evolution of the factory and its post-1989 history.

Fabrica „Stella” 1903

1904

1906

1916

1916

1903

Fabrica „Stella” publicitate

Fabrica „Stella” 2003

INCINTA FOSTEI FABRICI „STELLA” IN ANUL 2003

